

Rapport Rianne: opmaat voor digitaliseringsdrama's

30 januari 2026

1. Voorgeschiedenis

Op 31 oktober 2019 heb ik samen met IT-toppers een aanzet tot een IT-Deltaplan voor de overheid gepubliceerd <https://itexecutive.nl/it-deltaplan-overheid>, om de 'IT-verkrotting' bij de overheid tegen te gaan. Begin 2023 ben ik een onderzoeksgroep gestart naar de voortgang van de digitalisering van de rijksoverheid. Hierbij werd een analyse uitgevoerd bij UWV, de Belastingdienst, BZK (als hart van het IT-gebeuren van de overheid) en de Politie. UWV bleek het trieste dieptepunt van slechte IT: <https://www.linkedin.com/pulse/de-digitaliseringtoekomst-van-uwv-daan-rijzenbrij-su6ge>. Onze vele publicaties, inhoudelijke gesprekken en persoonlijke emails leidde tot nog toe nauwelijks tot serieuze aandacht bij de politici voor de digitalisering van de overheid zelf.

In de meeste verkiezingsprogramma's en bij alle babbelprogramma's op TV afgelopen herfst, werd het 'probleemdossier digitalisering' systematisch genegeerd ondanks onze expliciete attendering. Na de Tweede Kamerverkiezingen van 29 oktober 2025 werd Wouter Koolmees (president-directeur van de NS) verkenner. Naar aanleiding van mijn emailcontacten met hem, liet hij mij op 16 november per email weten: 'Ik heb als verkenner opgeschreven wat de partijen bij mij hebben aangedragen als belangrijkste punten. Er missen veel andere punten, maar die komen vast terug in de volgende fase van de formatie'.

Daarna werd Sybrand Buma (Burgemeester van Leeuwarden) informateur. Op 15 november publiceerde ik een digitale oproep aan hem <https://www.linkedin.com/pulse/digitalisering-op-tafel-tijdens-de-informatiefase-daan-rijzenbrij-b4cne>. Zoals vereist is die publicatie op dezelfde dag ook als aangetekende brief verstuurd aan het Bureau Kabinetsformatie. Toch ouderwets dat in het digitale tijdperk de informateur niet te bereiken is per email.

Tenslotte verscheen Rianne Letschert (bestuursvoorzitter/president universiteit Maastricht) ten tonele om de informatiefase voort te zetten met D66, VVD en CDA. Er werden dus drie personen (een verkenner en twee informateurs) ingeschakeld waarvan verwacht mag worden dat ze op de hoogte zijn van de ernst van de digitaliseringsproblemen bij de overheid.

Ik heb van Wouter en Sybrand begrepen dat zij het 'probleemdossier digitalisering', niet hebben behandeld omdat dat niet in de opdrachtformulering van de Tweede Kamer zat. Navraag bij de voorzitter van de Tweede Kamer cc zijn secretariaat resulteerde in een email van zijn secretaresse dat ik maar een brief hierover moest sturen aan het Bureau Kabinetsformatie. Is nogal vreemd! Trouwens, voor mij is een brief een email waar je een postzegel op plakt en die door een postduif wordt bezorgd en vervolgens op een grote hoop wordt gegooid.

Mijn vraag aan de voorzitter van de Tweede Kamer was of hij de digitaliseringsproblematiek bewust buiten de opdrachtformulering had gehouden of dat hij niet voldoende beseft hoe verlamdend de overheid zichzelf gevangen houdt in een zelf geregelde IT-dwangbuis. Door haar zelf veroorzaakte datachaos kan zij ook nauwelijks snel handelen. Wellicht heeft de Tweede Kamercommissie 'Digitale Zaken' hem geen relevante teksten geleverd c.q. heeft hij hun inbreng niet begrepen?

2. Probleemsituatie

De digitalisering van de rijksoverheid bevindt zich in een abominabele toestand. Er kan toch niet door politici worden ontkend dat wij als Nederland (samenleving en bedrijfsleven) en als parlement het digitale tijdperk binnenstormen. Op digitaliseringsgebied loopt de overheid ver achter op wat mogelijk is. Erger noch, digitale stilstand zal verstijvend werken op de (rijks)overheid.

Daarnaast zijn er door slechte digitalisering uit het recente verleden IT-blokkades ontstaan die nieuw beleid c.q. veranderend beleid tegenhouden. Het OM heeft al een noodkreet gestuurd aan het formatieteam dat ze helemaal vastlopen, dat werd althans verteld door de baas van het OM in WNL-TV. UWV en de Belastingdienst zijn te arrogant om toe te geven dat ze volledig zijn vastgelopen. Het hart van de IT/digitalisering van de rijksoverheid bij BZK functioneert voor geen meter.

De vijf grote thema's wonen, stikstof, economie, veiligheid en migratie, die de boventoon voerden tijdens de verkiezingsprogramma's zijn allen afhankelijk van een veel betere digitalisering van de rijksoverheid. Het is toch dom om deze problemen aan te pakken en te hopen dat de bijbehorende digitalisering uit de lopende budgetten van de overheid kan worden betaald. Onvoldoende digitale geletterdheid blijkt een van de belangrijkste obstakels bij de transformatie naar een gedigitaliseerde organisatie. Dat geldt zeer zeker voor kamerleden. Als voorbeeldfunctie dienen zij datagedreven te gaan werken/beslissen om geloofwaardiger over te komen naar de burgers.

Ik roep al jaren dat de overstap naar een rijksoverheid die adequaat met een moderne, toekomstvast IT wordt ondersteund, zeker 10 miljard euro gaat kosten in een doorlooptijd van 5 jaar. Mits dat programma goed in de startblokken wordt gezet en met vaste hand wordt gemanaged. Goed beschouwd is 10 miljard een schijntje voor 20 jaar achterstallig onderhoud.

3. Sleutelposities in de IT van de overheid

Het eindverslag uit de informatiefase begrenst de mogelijkheden van de formatie. Dus nieuwe c.q. sterk gewijzigde portefeuilles van bewindspersonen relevant voor de digitalisering, dienen al in het rapport Rianne expliciet te worden beschreven. Om de digitalisering op de rails te krijgen, verdienen onderstaande sleutelposities aandacht.

1. Een minister van Digitale Zaken, met een groot mandaat (incl. doorzettingsmacht) en een zeer fors budget.
2. Een staatssecretaris 'cybersecurity' als rechterhand van die minister.
3. Een regeringscommissaris voor de vormgeving van de digitale overheid met behulp van een eigen centraal architectenbureau.
4. Een voorzitter van de commissie 'Digitale Zaken' in de Tweede Kamer, waaraan de minister verantwoording dient af te leggen. Die commissie hoort in feite tevens de spreekbuis van alle IT-onderlegde burgers te zijn.
5. De functies 'CIO-Rijk' en 'DG DOO' die beiden zijn gehuisvest bij BZK dienen te worden overgebracht naar die minister. Dit geldt tevens voor ICTU en Logius.

Ad 1: Om de digitalisering bij de overheid op niveau te krijgen is minimaal een Minister van Digitale Zaken nodig met de grondhouding van Jan Timmer onder wiens leiding de 'Operatie Centurion' bij Philips in de vroege jaren '90 werd uitgevoerd. Een grootschalige, pijnlijke reorganisatie die Philips transformeerde van een vergaderclub naar een doe-club. In de hele politiek (inclusief de commissie 'Digitale Zaken') is

helemaal niemand te vinden die een voldoende diepe en brede kennis heeft van IT en digitalisering, om die ministerspost in te vullen. Laat staan iemand met de grondhouding van Jan Timmer. Ik denk zelfs dat die post van buiten de politiek zou moeten worden ingevuld. Ik heb wel enkele zware kandidaten. Liever zou ik zien dat als minister een nuchtere, zakelijke high potential uit de publieke sector wordt aangesteld die minimaal anderhalf jaar wordt begeleid door een aantal door de wol geverfde coaches van buiten de publieke sector.

Ad 3. Zeer essentieel is het opstellen van digitale architecturen, die scheppen immers orde en overzicht. Zonder professionele architectuur zal digitalisering zorgen dat de bestaande chaos wordt getransformeerd naar een gedigitaliseerde chaos. Digitale architecturen zijn ook nodig voor integrale toepassing van AI anders onttaardt AI tot een verzameling van spiegeltjes en kraaltjes die met willekeur over de organisatie worden uitgestrooid. Puntoplossingen met AI kunnen echter wel heel nuttig zijn. AI zonder actuele, goede data is echt zinloos. Dus begin met digitalisering en start pas daarna kamerbreed de toepassing van AI.

Ad 4: Als IT-onderlegde burger verwacht ik een sterke Tweede Kamercommissie 'Digitale Zaken'. De leden dienen een stevige inhoudelijke discussie te kunnen voeren met de minister van 'Digitale Zaken'. Zij controleren en corrigeren immers die bewindspersoon en sturen voor zover nodig hem/haar bij. De commissie hoort er op toe te zien dat er een separate paragraaf over de digitaliseerbaarheid aanwezig is bij de indiening van nieuwe/vernieuwde wet- en regelgeving. De vorige commissies hebben de zeer grote digitaliseringsproblemen bij de Belastingdienst, UWV en het OM op zijn beloop gelaten. Bij navraag onder de leden van de commissie 'Digitale Zaken' hoor ik nog steeds niemand die vindt dat hij/zij een tegenwicht kan bieden aan een toekomstige minister van Digitale Zaken. Het lijkt mij verstandig om personal coaches aan te stellen bij de commissie 'Digitale Zaken' om de juiste vragen te kunnen stellen aan de minister van Digitale Zaken en aan bewindspersonen die leiding geven aan een ander departement of een uitvoeringsorganisatie die digitaliseringsproblemen heeft.

Ad 5: Alle IT-bouwactiviteiten dienen te worden ondergebracht bij ICTU. Er dient bij ICTU op den duur te worden gestreefd naar minimaal externe inhuur. Daar waar dit (nog) niet mogelijk is, dient CBE te worden toegepast. Alle beheeractiviteiten dienen te worden ondergebracht bij Logius

4. Benodigde programma's met topprioriteit

Naast bovengenoemde sleutelposities dienen ook enkele nuchter en zakelijk gemanagede programma's bij het einde van de informatiefase in de startblokken te worden gezet. Dit vergt nogal wat extra budget, waardoor ze in het rapport Rianne expliciet genoemd dienen te worden.

1. Opruimen van verouderde, foutieve, ineffectieve software in de gehele rijksoverheid en inventarisering plus bouwen van ontbrekende software.
2. Opschoning van de datachaos naar een datacentrisch ontwerp voor de gehele overheid.
3. Stroomlijnen van de huidige informatiehuishouding, met nadruk op de informatiepositie van de Tweede Kamer, van de ambtenaar, van de burger en van het bedrijfsleven. Dus het voortzetten/afronden van het werk van Arre Zuurmond,

aangevuld met de modernisering van de informatiehuishouding door toepassing van AI.

4. Het mensvriendelijker maken van de digitale diensten van de overheid, incl. digitale inclusie.
5. Het verzorgen van een Nederland-breed programma ter verhoging van de digitale geletterdheid en het databewustzijn onder de gehele bevolking vanaf 4 jaar. Te beginnen bij de Tweede Kamer zelf.

5. Kritiek op rapport Rianne

Vreemd dat Sybrand en Rianne (externe) topdeskundigen uitnodigden om de organisatorische uitvoerbaarheid en de financiële haalbaarheid te bespreken van de oplossingen voor de vijf grote thema's genoemd in paragraaf 2 zonder te denken over de maakbaarheid van de ondersteunende digitalisering. Er wordt toch geen kasteel ontworpen zonder een degelijk fundament in de uitvoering? Een luchtkasteel!

Voor de 5 grote programma's in voorgaande paragraaf zie ik geen expliciete investering opgenomen in de budgettaire tabel. Zou Rianne c.s. er vanuit gaan dat die digitaliseringsproblemen vanzelf verdampen. Ik acht het onwaarschijnlijk en onwenselijk dat de verschillende overheidsorganisaties dat uit besparingen op eigen budget gaan betalen.

Er staat: 'We richten een Nederlandse Digitale Dienst op: compact, deskundig en met doorzettingsmacht'. Waarom eigenlijk dat is toch een deel van de taak van het nieuwe ministerie van 'Digitale Zaken'.

Het is aantrekkelijk om de 4 cruciale domeinen van Peter Wennink aan te halen. Maar waarom hebben wij een AI-fabriek in Noord-Nederland nodig? Er zijn veel essentiële zaken die we eerst moet doen.

Goed dat er een apart hoofdstuk is met de titel 'Nederland koploper in een digitale wereld'. Ik zou al lang blij zijn als binnen 4 jaar (de hopelijke kabinetsperiode) Nederland gaat behoren tot de middelmaat. 'De overheid moet digitaal betrouwbaar, toegankelijk, efficiënt, en weerbaar zijn', wordt al jaren beweerd. Is er een analyse gemaakt waarom dat nog steeds niet gelukt is?

Dat digitale infrastructuur en sleuteltechnologieën het verdienvermogen van morgen bepalen, zal elke econoom zeggen. Maar welke investeringen heeft Nederland daarvoor over?

Over digitale weerbaarheid wordt al 5 jaar gesproken. Waarom doen we daar niets aan? Ik heb ooit eens een minister horen zeggen dat we er maar mee moeten leren leven dat we worden belaagd met digitale aanvallen. Moet die minister ook weer minister worden in het komende kabinet?

Ik mis een schets van hoe de samenleving er vanuit digitaliseringsoogpunt eruit zou kunnen zien. Zonder dat zijn alle bovenstaande zaken losse flodders. Rianne, wordt dit het moderne kabinet dat slagvaardig in het digitale tijdperk kan functioneren? Zie: <https://www.linkedin.com/pulse/digitalisering-overheid-geen-prioriteit-de-daan-rijsenbrij-gus7e>.

6. Formatie

De formatiefase bestaat uit een soort stoelendans van toekomstige bewindslieden waarvan sommigen wellicht niet eens echt kunnen functioneren in het digitale tijdperk. Ik mag toch wel hopen dat naast de balans tussen dames en heren, Nederlanders met een kleurtje of blank, jong en oud, er ook een balans zal worden nagestreefd tussen alfa en bèta georiënteerde bewindslieden. In ieder geval dienen alle bewindslieden voldoende digitaal geletterd te zijn om leiding te kunnen geven in het digitale tijdperk. Ik heb Mark Rutte meer malen gevraagd of hij als MP in het screeningsrondeje niet alleen de vraag wilde stellen of de kandidaat wel altijd financieel binnen de lijntjes heeft gekleurd, maar ook of hij/zij wel voldoende digitaal geletterd is en waaruit dat blijkt. Maar Mark vond die vraag wellicht te confronterend.

Het lijkt mij verstandig dat elke bewindspersoon voor zijn/haar start eerst de gehele IT die onder hem/haar gaat vallen grondig, onafhankelijk, onpartijdig laat doorlichten zodat alle IT-liken bij aanvang uit de kast komen. Dus geen onnodige verrassingen meer in de digitalisering op een later tijdstip.

7. Hoe nu verder?

Waar heeft dit proces van het formeren van een nieuw kabinet zich mee bezig gehouden? Ik vermoed met het oplossen van oude problemen op oude IT volgens een denkwereld uit het predigitaliseringstijdperk. Ik ben benieuwd hoe de nieuwe minister van Digitale Zaken de modernisering/digitalisering gaat oppakken. Ik adviseer om de IT-wanorde professioneel aan te pakken, niet door de externe bureaus die hebben mee geadviseerd en mee gebouwd aan de huidige IT-chaos.

‘Aan de Slag’ als motto klinkt erg slagvaardig! Hopelijk wel met bewindslieden die bewezen digitaal geletterd zijn. Anders raken we wat de digitalisering van de overheid betreft, van de wal in de sloot. Zie UWV.

Persoonlijk stop ik met het publiceren van positief kritische kanttekeningen over de digitalisering van de overheid. Ik heb triest genoeg geen enkele hoop meer dat de politiek ooit nog gaat luisteren naar IT-onderlegde burgers. Burgers mogen stemmen op voorgesorteerde kieslijsten en daarna moeten ze hun mond houden. Zeer vreemd omdat die burgers wel verplicht zijn dit ondermaatse IT-circus te financieren. Mocht er toch een serieuze noodoproep aan mij worden gedaan vanuit een beslissend gremium, zal ik daar als positief ingestelde burger niet gelijk negatief tegenover staan.

PS Het is niet ondoenbaar om de Nederlandse overheid weer op koers te krijgen wat betreft haar digitalisering. Maar daar zijn een groot aantal disruptieve maatregelen voor nodig. Voorts zijn vakdeskundige personen vereist met doorzettingsmacht, discipline, nuchterheid en zakelijkheid.